

Ny kurs for Norge

Taler

Gro Harlem Brundtland

Dato

2 oktober 1986

Sted

Oslo

- 1 Hvordan skal vi sikre enkeltmennesket større frihet?

Det spørsmålet har vært det sentrale for den faglige og politiske arbeiderbevegelsen gjennom snart 100 år. I forbindelse med partiets jubileum
5 har vi igjen satt enkeltmenneskets frihet og muligheter i sentrum for den politiske debatten. Vi inviterer til en bred meningsutveksling om fremtidssamfunnet.

- 10 De som for 100 år siden skapte arbeiderbevegelsen gjorde opprør mot et samfunn der de få hadde stor frihet og mange muligheter, mens de mange hadde få muligheter og liten frihet.

Visjonene var et samfunn der ufrihet var erstattet med frihet og vilkårlighet med rettferdighet.

15

For å søke å virkeliggjøre drømmen om større frihet skapte vi velferdssamfunnet. Det var gjennom utbyggingen av velferdssamfunnet at de brede folkegrupper i vårt land fikk sin frihet fra fattigdom og sosial nød. Det var gjennom velferdssamfunnet vi erstattet vilkårlighet med rettferdighet - og - det
20 var velferdssamfunnet som ga enkeltmennesket helt nye muligheter til livsutfoldelse og som gjorde rettighet til mulighet.

- 25 Arbeiderbevegelsen har kjempet fram en mer rettferdig fordeling av samfunnsressursene. Slik har vi skapt større frihet og mer likeverdige muligheter.

Derfor har det en innlysende dekning i vår historie når vi understreker at arbeiderbevegelsen er en frihetsbevegelse og sosialismen en frihetsidé.

Hvis friheten skal bli alle til del, kan den ikke skapes i en kamp mot fellesskapet, men bare gjennom det. Derfor er det så viktig at vi samler oss om den helt sentrale oppgaven å kjempe for våre verdier og skape oppslutning og forståelse for at frihet og solidaritet hører uløselig sammen.

35

I dag reiser vi spørsmålet: Hva er det nå, i 1980-åras Norge som stenger for større frihet og nye muligheter?

40

Fordi sosialismen har samfunnsanalysen og samfunnskritikken som drivkraft, slår vi oss ikke til ro med det som er oppnådd. Ved inngangen til sosialdemokratiets neste hundreår reiser vi nye mål og visjoner for enkeltmenneskets frihet og muligheter.

45

Vi ser blant annet behovet for en effektiv og moderne offentlig sektor også som en av pilarene i hele vår strategi for å bedre næringslivets konkurranseevne. For det første har arbeiderbevegelsen alltid lagt vekt på det nære samspill mellom arbeid og velferd som preger samfunnsøkonomien.

50

Utbyggingen av velferdssamfunnet må ha dekning i det vi skaper. Samtidig er vi overbevist om at økt velferd gjennom offentlig innsats, sosiale reformer og en rettferdig fordeling i seg selv er et bidrag til den økonomiske veksten.

55

Det er gjort beregninger som viser hva for eksempel arbeidsledigheten i Vest-Europa har kostet:

- Ved full sysselsetting kunne nasjonalproduktene økt med ca 5 %.

- Trygdesystemene ville fått økt sine inntekter med 10 % samtidig som utgiftene ville gått ned med 5 %.

60

En god offentlig sektor yter viktige bidrag til et effektivt næringsliv. Et lands samlede konkurranseevne er noe langt mer enn lønnskostnadene pr produsert enhet. Det hjelper lite å ha en bedrift som kan tilby et produkt det er etterspørsel etter ute i verden, hvis det ikke finnes et godt transportsystem. Gode telekommunikasjoner er viktig. Vi må ha et utdanningssystem som skaper de kvalifikasjoner næringslivet trenger.

65

Men også et rikt kulturtilbud, gode fritidsmuligheter og et best mulig

70 arbeidsmiljø og en god helse i befolkningen er viktige bidrag til det som vil være
vårt næringslivs samlede konkurranseevne.

Jeg velger å peke på dette allerede nå innledningsvis, for sterkt å understreke den
nære sammenhengen det er mellom de krevende, aktuelle oppgavene for å
75 gjenreise økonomiens konkurranseevne og vekstkraft, våre mer langsiktige mål,
og debatten om det fremtidssamfunnet vi fortsatt kjemper for.

Debatten om den offentlige sektor vil stå sentralt i debatten om
velferdssamfunnets framtid. Ved utbyggingen av fellesskapsløsningene - fra
80 barnehage og skole til helsevesen og eldreomsorg - har vi bygget på den
prinsipielle holdning at det er behovene som skal styre tilbudene. Det er det
eneste mulige utgangspunkt hvis vi skal sikre en rettferdig fordeling av de tilbud
og den service samfunnet skal yte den enkelte.

85 Men vi må stadig spørre: Dekker vi behovene godt nok? Yter vi de tjenester folk
trenger og spør etter? For det er menneskene selv - hver enkelt av oss - som er
utgangspunktet for de tjenester vi bør kunne yte. Derfor må den offentlige
sektor fornye seg, bli satt i stand til å tilpasse seg nye behov.

90 Den må bli mer opptatt av å tilpasse tilbudene til det folk trenger og ber om.
Den må kunne tilby flere typer løsninger og dermed større valgfrihet.

Men det kan være noe mer enn et valg mellom samme type service på forskjellige
steder. Det kan også være valg mellom forskjellige tilbud. Da må vi stimulere til
95 større variasjon, gi institusjonene og de ansatte større muligheter for å utvikle
tjenestene etter ønsker og behov.

Høyresiden begrunner sine framstøt for privatisering med at det offentlige
trenger konkurranse. Det er et synspunkt vi skal ta alvorlig. Monopoler har
100 lettere for å stivne til enn institusjoner som har konkurranse. Det gjelder både
offentlige og private monopoler.

Ved å utvikle forskjellige tilbud folk kan velge mellom, skal vi bringe
konkurransen inn i den offentlige sektor uten å gi slipp på vårt prinsipielle
105 utgangspunkt. Samtidig som vi kan gi det offentlige nye og mer utfordrende
roller å spille.

110 Dette er kanskje vår viktigste utfordring: Å forene den generelle
velferdspolitikkenes mål om likeverdighet i tilbudene med de voksende og
forståelige krav om mer individuelt tilpassede tilbud.

115 La oss ta barnehagene som eksempel. Her har vi i dag variasjon mellom private
barnehager og de offentlige. Hvorfor kan ikke også de offentlige barnehagene ha
forskjellige pedagogiske opplegg og forskjellige arbeidsopplegg?

Eller skolen. Vi har noen steder i landet fått skigymnas og idrettsgymnas.
Kanskje vi kan få flere slike modeller, også innenfor det offentlige skoleverk?

120 Eldreomsorgen er et område hvor det i årene som kommer blir et stort behov
for flere tilbud og mer varierte tilbud.

125 Dagbladet kunne for et år siden fortelle en historie om et ektepar i midten av 80-
årene som var «utrolig heldige» som fikk flytte direkte inn på dobbeltrom på
sykehjemmet. Det vanlige var at ektepar måtte flytte inn på hvert sitt rom og stå
på venteliste for dobbeltrom.

Slik kan vi ikke behandle våre eldre.

130 Det er bare ett eksempel på at vi må få større variasjon og fleksibilitet i
tilbudene. Vi skal ikke bare møte eldrebølgen med tilbud om tilstrekkelig og
nødvendig omsorg. Vi skal møte den slik at de eldre får mulighet til en aktiv
alderdom. Da må de eldre få det omsorgstilbud som er tilpasset den enkeltes
behov - og slik at han eller hun får mulighet til å bruke de krefter de har.

135 Forsøkene med «frikommunene» er et ledd i arbeidet med å skape løsninger
som er tilpasset de lokale behov. Det er de som bor på Røros, i Lofoten eller i
Stryn som best vet hvilke tilbud de trenger, ikke de som sitter i Oslo.

140 I forsøkene med frikommuner kan 20 kommuner og 4 fylker stilles fritt i
forhold til dagens regelverk. Kommunene og fylkene skal ikke fritas for sine
oppgaver. Men de skal stå friere i måten de vil løse dem på.

145 Her ligger store muligheter til interessante forsøk, blant annet til bruk av
inntekter hvor bruken nå er bundet opp av et regelverk. Til en ny og moderne
organisering på tvers av dagens etat- og profesjongrensener. Her ligger mange

muligheter til å bedre servicen og skape et bedre tilbud.

150 Offentlig virksomhet er utsatt for kritikk om at det er byråkratisk. Det skal vi være på vakt imot. Som Liv Nilsson sier det i innledningen til Kommuneforbundets debathefte om velferdssamfunnet: «Unødvendig byråkrati er sløsing med felles ressurser». Slik sløsing har vi ikke råd til!

155 Men veksten i byråkratiet er ikke bare et problem for offentlige tilbud. Også det private næringsliv sliter med det. Den amerikanske økonomen Lester Thurow peker på at det er veksten i byråkratiet i det private næringsliv, særlig innen de store industrikonsernene som er den største faren for USAs konkurranseevne.

160 I USA klarer nå offentlige tilbud som satser på nye og ubyråkratiske organisasjonsformer å konkurrere ut større private tilbud, for eksempel innen helsesektoren.

165 Her hjemme har vi sett at bankene er kritisert av OECD for å ha en for kostbar administrasjon.

Også offentlig virksomhet må bli mer effektiv, mindre byråkratisk og mer serviceinnstilt. Det er en utfordring til ledere og ansatte, men også til kommuner, fylker og stat.

170 Alle som arbeider i offentlig virksomhet må kjenne at de gjør en god jobb. Hvis ikke utnytter vi ikke godt nok den viktigste ressursen av alle, menneskene selv.

175 De ansatte må også i det offentlige få større mulighet til å påvirke sin arbeidssituasjon. Vi må dra nytte av den kunnskap, erfaring og iderikdom som finnes hos de vel 500 000 som arbeider i offentlig virksomhet.

Vi kan lære en del av Janne Carlzons filosofi i SAS om at det viktigste ikke er å følge en instruks, men handle slik at man skaper fornøyde kunder.

180 Vi kan ikke stille våre ansatte i en situasjon som damen bak serveringsvognene til Narvesen i NSB kan oppleve. Hvis hun går tom for pappbeger til brusen, kan hun ikke gi kundene et kaffebeger i stedet, fordi regnskapet over kaffesalget da blir galt.

185

Vi må gi ledere og ansatte så stor frihet at de i større grad kan handle ut fra sin egen opplevelse av en situasjon og ut fra sin sunne fornuft. Service kan ikke detaljstyres i en slik grad at det kan skrives instruks for enhver tenkelig situasjon.

190

Så må vi gi offentlig virksomhet bedre arbeidsredskaper. Fordi investeringer i data eller andre maskiner konkurrerer med barnehager og eldreomsorg på kommunebudsjettene, er vi for tilbakeholdne med fornuftige investeringer.

195

Bank og forsikring investerer for eksempel fem ganger så mye i EDB i forhold til offentlig sektor. Mens det offentlige bruker 3000 kroner per arbeidsplass i slike investeringer, bruker bankene og forsikringsselskapene 30 000.

200

Skal vi lykkes med å nå våre politiske målsettinger gjennom de offentlige tilbud, må det være samsvar mellom mål og midler. Da blir det også lettere å få de ansatte aktivt med på å nå målene.

205

I partiet gleder vi oss over at Norsk Kommuneforbund så aktivt har ønsket å gå inn i denne debatten og dette reformarbeidet. Det vil være minst like interessant og krevende som de tidligere fasene i selve oppbyggingen av vårt velferdssamfunn.

210

Da halvdelen av den voksne befolkning var hjemmearbeidende og ikke yrkesaktive forbrukere, var våre ønsker og krav f.eks. om tilgjengelighet til privat og offentlig service, ganske annerledes. Det samme er behovene for større valgmuligheter i arbeidstid og fritid.

215

Det ville være utenkelig for oss alle at bensinstasjonene stengte kl. 1545. Det kan også være behov for offentlige tjenester etter dette tidspunktet, men som i dag likevel ikke er tilgjengelige.

220

Jeg tror vi skal erkjenne at vi til nå kanskje har vært for bundet opp av å se på disse spørsmålene hver for oss som arbeidstakere og ansatte, og at vi for lett har oversett at vi alle er brukere av hverandres arbeidstid, både av private og offentlige tjenester. Dette er viktige felter som vi går inn på i det andre debattheftet i vår frihetsdebatt, «Tid for hverandre». Også her håper vi flest mulig kaster seg inn i en viktig debatt, som angår oss alle.

Den forrige regjering gikk løs bare på en liten bit av den kompliserte veven som utgjør offentlig forvaltning. Den grep bare fatt i de ytre delene av maskineriet, de menneskene som fungerer i kontaktflaten mellom det offentlige og publikum.

230

Vi må nå ta for oss hele veven. I løpet av høsten vil Regjeringen legge fram et forslag til et rammeprogram for fornyelse av statlig forvaltning hvor målsettinger og innsatsområder presenteres. Samtidig arbeides det med nye muligheter for forbedring også i kommunesektoren, ikke minst innenfor helsevesenet, der oppgavene er økende, og behovene for nytenkning og samarbeid og mer effektive løsninger er særlig store.

235

240

Kilde

Upublisert manus. Arbeiderbevegelsens arkiv.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/ny-kurs-for-norge>

245

250

255

260